

MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ HOÀN THIỆN MÔ HÌNH TRUNG TÂM GIÁO DỤC THƯỜNG XUYÊN TRONG NHỮNG THẬP NIÊN ĐẦU THẾ KỈ XXI (*)

• PGS.TS. TÔ BÁ TRƯỜNG

Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam

4. Vị trí, chức năng, nhiệm vụ của trung tâm GDTX trong bối cảnh của thời đại.

Vị trí: Trung tâm GDTX là cơ sở giáo dục không chính quy trong hệ thống giáo dục quốc dân. Theo tuyên ngôn của Hội nghị quốc tế lần thứ năm về giáo dục người lớn: "Giáo dục người lớn và giáo dục trẻ em tuy có khác nhau về sự phát triển con người, văn hóa, môi trường kinh tế-xã hội của đất nước, song đều là những bộ phận cần thiết của quan niệm mới về giáo dục, học tập thường xuyên, học tập suốt đời... Giáo dục người lớn như là một bộ phận không thể thiếu được của hệ thống giáo dục..." (ở đây GDTX đồng nghĩa với giáo dục người lớn).

Chức năng: Theo quy chế về tổ chức và hoạt động của trung tâm GDTX quận, huyện ban hành theo Quyết định số 43/2000/QĐ-BGD&ĐT ngày 25/9/2000 của Bộ trưởng Bộ GD-ĐT thì trung tâm GDTX có hai chức năng: Tổ chức các hoạt động giáo dục, tạo cơ hội học tập nhằm thỏa mãn nhu cầu học tập đa dạng, phong phú của mọi người. Tư vấn về GDTX trong phạm vi quận, huyện: với chức năng này trung tâm GDTX quận, huyện giữ vai trò như một bộ phận nghiệp vụ của cơ quan quản lý giáo dục cấp quận, huyện. Trên cơ sở nghiên cứu các phương hướng, mục tiêu phát triển kinh tế-xã hội ở địa phương; điều tra, phát hiện các nhu cầu học tập của từng loại đối tượng người học, trung tâm GDTX đề xuất với cơ quan quản lý giáo dục về kế hoạch tổ chức, phương pháp, nội dung, thời gian học đối với từng loại đối tượng. Để thực hiện tốt chức năng này trung tâm GDTX phải bảo đảm tính khoa học của công tác điều tra cơ bản, nắm bắt các nhu cầu học tập và đảm bảo tính khả thi trong kế hoạch thực hiện.

Nhiệm vụ: Với các chương trình tương đương với chương trình GDCQ cùng cấp, GDTX có nhiệm vụ tiếp nối, thay thế hoặc bổ sung cho GDCQ để cho những ai không có cơ may học tập theo hệ chính quy thì vẫn có thể tiếp tục học

lên theo các trình độ mong muốn. Đối với các loại chương trình khác, GDTX nhằm đào tạo, bồi dưỡng nguồn nhân lực cho địa phương, cung cấp các tri thức mới để bổ sung, cập nhật cho những người đã và đang trực tiếp lao động kĩ thuật. GDTX còn thực hiện các chương trình theo yêu cầu cụ thể, đa dạng của người học và mang lại hiệu quả ngay đối với người học và phát triển kinh tế - xã hội. GDTX có nhiệm vụ bồi dưỡng văn hóa, nghiệp vụ để giúp cho tất cả các cán bộ nâng cao khả năng tổ chức quản lý trong các lĩnh vực công tác hoặc thực hiện tiêu chuẩn hóa đội ngũ công chức nhà nước. GDTX còn phải đáp ứng sở thích của người học, nhằm nâng cao chất lượng cuộc sống cả vật chất và tinh thần để phát triển mạnh mẽ "nội lực" của mỗi cá nhân, góp phần cải tạo và phát triển xã hội theo mục tiêu dân giàu nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh.

Đối tượng bao gồm tất cả những ai có nhu cầu và nguyện vọng được học và học được.

- Những người mới thoát nạn mù chữ, mới biết đọc, biết viết.

- Những người không được học tập trung trong nhà trường chính quy hoặc học dở dang các lớp, các cấp theo nội dung, chương trình chính quy (tiểu học, trung học, đại học) cần được tạo một cơ hội thứ hai để từng bước hoàn thiện theo chương trình chính quy hoặc tương đương.

- Những người đã học xong phổ thông ở các cấp, bậc học đi thẳng vào công tác, sản xuất cần được bồi dưỡng các kiến thức nghiệp vụ ngành nghề để hoàn thành các công việc được phân công.

- Những người cần được tiêu chuẩn hóa về nghề nghiệp, đặc biệt trong giáo dục (chuẩn hóa giáo viên tiểu học), trong y tế (tiêu chuẩn hóa y tá trưởng), trong các cấp hành chính từ xã, phường trở lên (tiêu chuẩn hóa cán bộ các cấp).

- Những người đã được đào tạo nghề, nay có xu hướng đổi nghề để xin việc làm hoặc đổi nghề nghiệp.

- Những người có hoàn cảnh khó khăn, đời

(*) Tiếp theo số 34, tháng 7/2008.

sống thấp cần được học các kiến thức về chăn nuôi, trồng trọt, lao động thủ công, để tăng thu nhập, nâng cao mức sống gia đình.

- Những người đã có cuộc sống ổn định, mức sống tương đối cao có nhu cầu trang bị thêm các kiến thức về kinh tế, xã hội, về thể thao, văn hóa... để nâng cao thêm chất lượng cuộc sống của mình...

Như vậy, đối tượng của GDTX là hết sức đa dạng, càng về những năm sau thì đối tượng này phần lớn là những người có trình độ và điều kiện kinh tế. Lúc đó họ có nhu cầu học tập các chương trình nâng cao chất lượng cuộc sống. Các chương trình đáp ứng theo sở thích cá nhân và các chương trình hướng tới tương lai.

5. Đặc trưng tổ chức hoạt động của trung tâm GDTX quận/huyện

Nhiệm vụ của trung tâm GDTX là đảm bảo cho mọi người dân được học tập suốt đời. Trung tâm GDTX phải đảm bảo có sẵn các chương trình, các nội dung học tập ở những nơi thuận tiện để bất cứ ai có nhu cầu đều có thể tìm cho mình một chương trình, một nội dung, một hình thức học phù hợp với nhu cầu và điều kiện của mình. Người dân chỉ có thể có được các cơ hội học tập thực sự khi và chỉ khi các cơ hội đó đảm bảo các yêu cầu: có sẵn, đa dạng, phong phú, thuận tiện về địa điểm, linh hoạt về thời gian, dễ dàng trong thủ tục. Nghĩa là phải đảm bảo các đặc tính sau:

Tính đa dạng, linh hoạt. Trung tâm GDTX là nơi cung ứng mọi cơ hội cho tất cả mọi người nếu có nhu cầu, vì vậy trong từng hoạt động phải tìm mọi cách, mọi biện pháp để thực hiện nhiệm vụ đó. Trung tâm trở nên rất đa dạng trong mọi hoạt động giáo dục. Tính đa dạng thể hiện ở các loại chương trình giáo dục: Chương trình sau xóa mù chữ, chương trình tương đương, chương trình tạo thu nhập, chương trình giáo dục kĩ năng sống, chương trình nâng cao chất lượng cuộc sống, chương trình đáp ứng sở thích cá nhân. Đa dạng hình thức tổ chức: Học tập trung theo kiểu cấp lớp, vừa làm vừa học, học tại chức, bán tập trung, học tập theo kiểu sinh hoạt câu lạc bộ, theo kiểu chuyên đề. Đa dạng về không gian, thời gian: Bố trí thời gian học tập hợp lí, linh hoạt, học cả ngày, học nửa ngày, học ban ngày, học buổi tối, học vào vụ nông nhàn, ít việc... Địa điểm học có thể ở ngoài trung tâm, ở các cơ sở giáo dục, có khi ở các cơ sở sản xuất, các cơ sở của các cơ quan ban ngành, các nông trường, xí

niệp, các công ty hay ở các tổ chức khác, ở thực địa (ruộng, đồng)...

Trung tâm không thể thực hiện tất cả các nội dung hoạt động, nếu không có sự liên kết, hợp tác với các lực lượng, các tổ chức quần chúng cùng tham gia. Vai trò trung tâm ở đây vừa là trụ cột, vừa là đầu mối tất cả các liên kết. Đối với các chương trình học tập như chương trình tương đương (bổ túc cơ sở, bổ túc trung học) thì trung tâm phải là lực lượng quyết định; đối với chương trình xóa mù chữ và sau xóa mù chữ thì trung tâm có thể tổ chức hướng dẫn để Hội Phụ nữ, Đoàn Thanh niên thực hiện...

Tính mềm dẻo. Tính mềm dẻo trong hoạt động giáo dục là một trong những nét đặc trưng của trung tâm GDTX. Mềm dẻo biểu hiện ở tính năng động, nhạy bén, linh hoạt của trung tâm, đặc biệt là trong cơ chế thị trường. Tính mềm dẻo còn cho phép kiểu hoạt động của trung tâm theo cơ chế mới, không khép kín để thu hút và cung ứng được mọi cơ hội học tập cho mọi người, mọi nhu cầu với mọi điều kiện khác nhau. Mềm dẻo phải biểu hiện đầy đủ ở các mặt: nội dung, chương trình, tổ chức, quản lí và có khi phải mềm dẻo cả về hiệu quả kinh tế. Đặc biệt phải hết sức mềm dẻo trong việc xử lí các mối quan hệ khi xác định nội dung và cách thực hiện từng nhiệm vụ cụ thể của mình cho phù hợp với từng đối tượng phục vụ và đối tác phối hợp.

Tính khả thi. Tính khả thi nói lên sự đảm bảo tương đối có cơ sở của việc thực hiện các mục tiêu, nhiệm vụ của trung tâm. Mọi hoạt động của trung tâm phải được xây dựng trên cơ sở đã tính hết các điều kiện bên trong, bên ngoài, trên, dưới. Không được đưa ra nhiệm vụ này hay nhiệm vụ khác vượt quá khả năng của mình. Điều đó cũng nhắc cho trung tâm phải lựa sức mình, lựa sức các đối tác liên kết, lựa sức Nhà nước, cộng đồng trong việc xây dựng và đóng góp việc hoạch định kế hoạch hoạt động và đồng thời cũng là điều kiện đảm bảo lòng tin của mọi người đối với trung tâm.

Trung tâm GDTX ra đời từ sự mở rộng chức năng, nhiệm vụ của trường bổ túc văn hóa nên nó vừa bao hàm chức năng của các loại trường này, vừa có chức năng cung cấp cơ hội học tập cho mọi người ở mọi lĩnh vực, mọi trình độ. Trung tâm GDTX sở dĩ tồn tại và phát triển vì nó mang những đặc điểm khác biệt về chức năng, nhiệm vụ, tổ chức hoạt động, tính chất... phù hợp với những yêu cầu mới của xã hội.

Từ những đặc điểm trên có thể hiểu trung tâm GDTX có mục tiêu chung là tạo cơ hội học tập, giúp cho người học có được những kiến thức, kĩ năng cần thiết để họ lao động, sản xuất, công tác tốt hơn; hòa nhập vào cộng đồng đang phát triển, mưu cầu hạnh phúc, đồng thời cũng tạo cơ sở để những người học có nhu cầu có thể tiếp tục học lên bậc học cao hơn.

6. Một số vấn đề đặt ra cho việc hoàn thiện mô hình trung tâm GDTX.

Để hoàn thiện mô hình trung tâm GDTX trong những thập niên đầu của thế kỉ XXI, *thứ nhất*, chúng ta cần căn cứ vào mục tiêu, vị trí chức năng, nhiệm vụ của trung tâm GDTX trong bối cảnh của thời đại (như trên đã trình bày). Đó là 1) Sự phát triển khoa học và công nghệ theo một gia tốc lớn. Tuổi thọ của một số ngành công nghệ như công nghệ thông tin, viễn thông chỉ kéo dài trong thời gian rất ngắn, sau vài ba năm thì hàng loạt thế hệ máy tính mới có chức năng hoàn hảo hơn đã ra đời thay thế các loại máy chỉ ra đời trước nó vài năm. Tốc độ phát triển đó khiến cho không có giáo trình hay những kiến thức trong bất cứ nhà trường nào đáp ứng kịp, do đó đòi hỏi người ta phải có cách tiếp cận khác nhanh chóng hơn. 2) Nhu cầu học tập của mọi người, mọi lứa tuổi, mọi trình độ ngày càng lớn và cấp bách. Như vậy, không thể có nhà trường nào đáp ứng được số lượng người tham gia học tập đông như vậy. Mọi người muốn được học tập không có con đường nào khác là tự học, tự bồi dưỡng theo bất kì hình thức nào dù là chính quy hay không chính quy. 3) Sự phát triển mạnh mẽ của kinh tế Việt Nam theo cơ chế thị trường, định hướng xã hội chủ nghĩa đòi hỏi mọi người phải nâng cao trình độ học vấn, nâng cao tay nghề, đặc biệt là một số nghề kĩ thuật cao để đáp ứng được yêu cầu CNH-HĐH đất nước. 4) Trong xu thế hội nhập, mỗi công dân phải vươn lên ngang tầm với thời đại với những công dân ở các nước tiên tiến để cạnh tranh và cạnh tranh thắng lợi trong trường quốc tế.

Thứ hai, cần bám sát vào quy chế tổ chức và hoạt động của trung tâm GDTX, ban hành theo Quyết định số 43/2000/QĐ-BGD&ĐT ngày 25/9/2000 của Bộ trưởng Bộ GD và ĐT và ban hành theo Quyết định số 01/2007/QĐ-BGDĐT ngày 02/01/2007 của Bộ trưởng Bộ GD và ĐT. Các văn bản này đã xác định rất rõ chức năng và nhiệm vụ của trung tâm GDTX các cấp. Điều

đáng chú ý ở đây là phải đa dạng chức năng và thực hiện các nhiệm vụ đã được đề cập trong quy chế, để đáp ứng được nhu cầu học tập đa dạng của mọi người, học thường xuyên, học suốt đời, tiến tới xây dựng xã hội học tập.

Như vậy, trong những thập niên đầu của thế kỉ XXI, trung tâm GDTX phải là mô hình giáo dục đa chức năng, đa nhiệm vụ. Trung tâm GDTX phải đảm bảo có sẵn các chương trình, từ chương trình dạy văn hoá nâng cao dân trí, chương trình giáo dục kĩ năng sống đến các chương trình tạo thu nhập, đáp ứng yêu cầu người học, chương trình bồi dưỡng chuyên môn nghiệp vụ, tu nghiệp định kì chuẩn hoá hay các loại chương trình chuyển giao khoa học công nghệ, dạy nghề, dạy kĩ thuật... Địa điểm của trung tâm phải ở những nơi thuận tiện để bất cứ ai có nhu cầu đều có thể tìm cho mình một chương trình, một nội dung, một hình thức học phù hợp với nhu cầu và điều kiện của mình. Người dân chỉ có thể có được các cơ hội học tập thực sự khi và chỉ khi các cơ hội đó đảm bảo các yêu cầu: có sẵn, đa dạng, phong phú, thuận tiện về địa điểm, linh hoạt về thời gian, dễ dàng trong thủ tục.

Quy chế tổ chức và hoạt động của trung tâm GDTX cũng đã đề cập đến nội dung liên kết đào tạo, dạy nghề, thực hành kĩ thuật nghề nghiệp.. Đây là một trong những điều kiện thuận lợi để các trung tâm mở rộng nội dung hoạt động, đặc biệt là dạy nghề, chuyển giao kĩ thuật cho người lao động. Những nội dung này rất cơ bản và phù hợp với xu thế đa dạng hoá, xã hội hoá trong giáo dục và đào tạo, đồng thời cũng đáp ứng nhu cầu học tập của nhiều người trong các địa phương.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. *Giáo dục thường xuyên - Định hướng phát triển ở Việt Nam*. NXB Đại học Quốc gia, Hà Nội, 2001.
2. *Quy chế tổ chức và hoạt động của trung tâm GDTX* ban hành theo Quyết định số 43/2000/QĐ-BGD&ĐT ngày 25/9/2000 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo.
3. *Quy chế tổ chức và hoạt động của trung tâm GDTX* ban hành theo Quyết định số 01/2007/QĐ-BGDĐT ngày 02/01 năm 2007 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo.

SUMMARY

The author highlights the position, functions, tasks and typical activities of the continuing education centre in the present context.